

Productformules en keteninformatie

Het ontstaan van productformules en -concepten

Frits Top (Agrovision)

Om een beter imago en een hogere marge te creëren zie je in de varkenshouderij een aantal initiatieven om speciale productformules te introduceren, vaak in combinatie met certificaten als Beter Leven van de dierenbescherming. Voorbeelden zijn De Groene Weg en De Hoeve. Maar er zijn ook veel kleinere initiatieven zoals Livar, Bon Vivant en Krull.

Vooraf van deze speciale producten zal men de kwaliteit moeten borgen en kunnen aantonen dat ze daadwerkelijk geproduceerd zijn op de manier die is aangegeven. Daarbij zal bijvoorbeeld aangetoond moeten worden wat de herkomst van het dier is en wat wel of niet met het dier op het bedrijf is gebeurd. Denk daarbij aan garanties rondom antibiotica gebruik, herkomst van het voer en de houderij omstandigheden op het bedrijf.

Bij het ontstaan van nieuwe concepten zie je bijna altijd een samenwerking tussen diverse partijen in de keten, waarbij zowel de retailer, slachterij en varkenshouder op vrijwillige basis samenwerken.

Er zijn recent een paar notities verschenen, waarin wordt aangegeven dat het van belang is dat varkenshouderij in Nederland meer merk vlees en specialiteiten moet gaan produceren om te kunnen overleven, waaronder:

[De Nederlandse varkensvleesketen richting 2020](#)

[Naar een duurzame economische ontwikkeling van de Nederlandse varkensketen in 2020 – Aanbevelingen werkgroep varkensvleesketen](#)

Hieronder een kort overzicht van een aantal varkensvlees productconcepten. De lijst is gebaseerd op een artikel in De Boerderij (december 2011) van Dick van Doorn. Bij elk concept is een schatting gegeven van het aantal geslachte varkens per jaar.

Concepten ontwikkeld door ketenregisseurs:

- Slachterij VION / De Groene weg, onder andere:
 - VION, Good Farming Star, 1 miljoen varkens per jaar
 - VION, Good Farming Welfare en Global, 5.5 miljoen varkens per jaar
 - VION, Organic (EKO), 70.000 varkens per jaar
- De Hoeve:
 - KDV (Keten Duurzaam Varkensvlees) Milieukeur, 900.000 varkens per jaar
 - KDV Beter Leven, 50.000 varkens per jaar
 - KDV Daily harmony (EKO), 6.000 varkens per jaar
- Slachterij Rooi:
 - Retail Top, 520.000 varkens per jaar
 - Welfare beren/geiten, 52.000 varkens per jaar
- Slachterij Hijdeporc:
 - Tesco Welfare, 1,3 miljoen varkens per jaar
 - Groothedde Welzijn & Milieu, 100.000 varkens per jaar
- Krull / Stg Maatschappelijk Bewuster Varkensvlees:
 - Krull / Wroetstal, 12.000 varkens per jaar

Concepten vanuit de varkenssector zelf, door groepen samenwerkende varkenshouders:

- Varketing Group, 40.000 varkens per jaar
- Friever, 52.000 varkens per jaar
- Livar, 7.500 varkens per jaar
- Beemsterlant's Varken, 2.700 varkens per jaar
- Lupinevarken (in ontwikkeling), sterven: 10.400 varkens per jaar
- Bon Vivant scharrelvarken, 9.100 varkens per jaar en biologisch varken, 2.600 varkens per jaar
- Eerlijk is heerlijk van Coöperatie Heyde Hoeve, streven: 300.000 varkens per jaar
- Duke of Berkshire, 5.000 varkens per jaar

Innovatie en ketens.

Ketens ontstaan niet alleen door productvernieuwing. In het algemeen geldt dat innovatie het beste gedijt in kleine groepen van samenwerkende organisaties. Innovaties vragen om nieuwe verbanden tussen marktpartijen.

Henri Holster (WUR)

Boeren verbinden zich wat ketens betreft steeds meer horizontaal tot netwerken met verbanden naar leveranciers en afnemers. Elk netwerk heeft zijn eigen doelstellingen. Dat is heel anders dan de traditionele verticale verbinding en het daarmee verbonden OVO-beleid. De vernieuwing vindt plaats door innovaties heel open te bespreken en door co-creatie van alle betrokkenen. De boeren zitten zelf aan het stuur. Dat is nieuw en moet even wennen, niet alleen voor de veehouders, maar ook voor de WUR. We hebben leren luisteren en moeten nu op basis daarvan zo goed mogelijk kennis ontsluiten.

We ondersteunen sinds 2003 allerlei netwerken in de veehouderij, die soms mede door de WUR zijn opgezet. De proefboerderij Sterksel is nu een innovatiecentrum. Werd vroeger het onderzoek vooral geïnitieerd vanuit de WUR voor wetenschappelijk onderzoek, nu nodigen we marktpartijen uit om ideeën uit te proberen, met anderen innovaties te demonstreren en zelfs te ontwikkelen. Sterksel moet een ontmoetingscentrum zijn van vernieuwers in de varkenshouderij. De wetenschap speelt natuurlijk nog steeds een rol, met name om te bepalen welke ideeën aantoonbaar succesvol kunnen zijn. Het is een fascinerende zoektocht waarvan niet bekend is hoe die zich verder zal ontwikkelen.

Invloed van de retail

Toen we aan dit themanummer van Agro Informatica begonnen, hadden we verwacht dat de retail een groeiende invloed zou hebben op de ontwikkeling van productconcepten, zoals in andere sectoren de invloed van de retail soms heel direct voelbaar is. Dat blijkt niet het geval te zijn, maar dat zou in de toekomst wel eens kunnen veranderen.

Henri Holster(WUR)

Productievolume wordt nu door slachterijen gestuurd met het prijsmechanisme. In de toekomst zal de consumentenvraag en daarmee de retail veel directer invloed gaan uitoefenen op de productie. Bekende pieken in de vraag (denk aan de BBQ-tijd in de zomer) zullen op de varkenshouderij meegenomen worden in de planning. Ook zal de keuze van de consument tussen de verschillende productformules heel direct doorvertaald kunnen worden naar tactische beslissingen door de varkenshouder.

Eric Douma (LTO)

De belangenbehartiging is door de jaren heen veranderd. Vroeger was er meer eenheid in bedrijfsvoering en -doelstelling. Er is nu veel meer differentiatie waardoor het moeilijker is om alle belangen goed te vertegenwoordigen. Verder is de samenleving veranderd en de veehouders zijn beter opgeleid. De zaken van bovenaf sturen wordt in veel gevallen niet meer geaccepteerd. Veehouders zoeken gelijkgestemden en organiseren zo van onderop hun belangenbehartiging. Daardoor is de rol van LTO veranderd: de makel- & schakelfunctie.

De informatieketen is niet beperkt tot de productieketen. Ook dienstverleners en belanghebbenden rondom de productieketen maken hier onderdeel van uit, zoals Kees Lokhorst hieronder aangeeft.

Kees Lokhorst (WUR)

Het kunnen garanderen van voedselveiligheid en diergezondheid zijn belangrijke maatschappelijk issues. Dit is een zaak van de hele productieketen.

Hiervoor is een goede informatievoorziening van groot belang en is het nodig veel verschillende databronnen met elkaar te verbinden. De informatie moet bruikbaar zijn in het operationeel diermanagement. Data kwaliteit is hierbij een belangrijk issue. Daarom wordt er een datakwaliteitssysteem ontwikkeld die verschillende private en publieke informatiesystemen ontsluit. Partijen wiens informatie relevant is, zijn bijvoorbeeld:

- De overheid (denk aan identificatie en Registratiesystemen).
- De productschappen (bijvoorbeeld CKC-informatie).
- De Gezondheidsdienst voor Dieren.
- Het bedrijfsleven, waaronder VION.

Capgemini ontwikkelt in opdracht van het NVWA (de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit) een 'Emerging Risk Decision Support System'. Hiermee moet nationale en internationale informatie worden verzameld, waarmee de overheid (NVWA) vroegtijdig risico's kan identificeren. Als onderdeel hiervan is ook een varkenscase uitgewerkt.

Kees van Delft (VION)

Van de sturing vanuit de retail merkt de boer niet zo heel veel. Dat stuurt vooral de prijs en kan invloed hebben op de planning. In termen van ICT of informatie vergt dat geen speciale voorzieningen.

Frits Top (Agrovision)

Opvallend is dat als het gaat om antibioticagebruik de rol van de overheid, die voorschrijft dat het gebruik de komende jaren moet halveren, veel groter is dan die van de retailer. Bij het stoppen met castreren zien we juist dat de rol van de kritische consument heeft bijgedragen tot een besluit tot het afschaffen ervan.

De twee grootste ketenorganisaties

DE HOEVE

Mark van den Eijnden (De Hoeve)

De Hoeve is de eerste keten in de varkenshouderij, die onafhankelijk is van toeleveranciers en afnemer en waarbij zelfs de rol van ketenregisseur is losgekoppeld van de betrokken veehouders. Het streven is om meer maatschappelijk verantwoord vlees te produceren, door te voldoen aan bovenwettelijke eisen op het gebied van bijvoorbeeld milieu en dierenwelzijn. Bij De Hoeve zijn nu ongeveer 200 varkenshouders aangesloten.

Van anoniem product naar "product met een verhaal"

Varkensvlees was altijd een anoniem product. In de ogen van de consument was het ene stuk altijd gelijk aan een ander. De prijs was het enige waarop je kon concurreren. Het hele productieproces werd daarop ingericht. Hierdoor wordt het ook steeds moeilijker trots te zijn op je product en je bedrijf. Anders dan bijvoorbeeld parmaham, dat al heel lang een duidelijke eigen marktpositie heeft.

De eerste poging om een varkensvleesformule te introduceren was "Het Vergulde Varken", opgezet door de keurslagers. Dit is geen succes geworden. Later heeft ook IKB bijgedragen aan een beter imago van varkensvlees, maar dat was toch vooral op het buitenland gericht. EKO is lang het enige 'verhaal' geweest, waarop je kon aansluiten om een betere prijs te kunnen krijgen voor je vlees. Verder waren er een aantal kleinere initiatieven.

Een eigen certificeringssysteem: KDV (Keten Duurzaam Varkensvlees).

Met De Hoeve willen we niet alleen meer varkenshouders bereiken, maar ook een breder pakket aan verbeteringen bieden. Verder willen we makkelijker in kunnen spelen op de ontwikkelingen dan de op 'afvinklijsten' gebaseerde alternatieven. We hebben contact opgenomen met maatschappelijke organisaties als Stichting Natuur & Milieu en Solidaridad om criteria te ontwikkelen die op hun goedkeuring en ondersteuning konden rekenen. We hebben nu een goed verhaal, waarmee we mensen duidelijk kunnen maken dat het varkensvlees uit onze keten meerwaarde heeft boven het gangbare vlees. Mensen zijn dan ook bereid daar wat meer voor te betalen. Je moet wel altijd goed bedenken dat die meerwaarde maar betrekking heeft op ca. 40% van het gewicht van het varken. Dat deel dat de consument als herkenbaar KDV-vlees bereikt. De rest van het varken komt terecht in 'anonieme' producten.

De Hoeve verzamelt de benodigde informatie voor het certificeringssysteem zelf. Het verzamelen van alle informatie is niet eenvoudig. Een veehouder houdt ook niet alle informatie even systematisch en betrouwbaar bij. Alleen informatie die door de overheid wordt geëist en/of waarbij een varkenshouder bij de juistheid een direct belang heeft, kun je gebruiken in je monitoringsysteem. We verzamelen informatie van alle deelnemers in de keten: veevoederleveranciers, veehouders, slachters, verwerkers t/m de slagerijen, retail en restaurants. Niet alleen levert dit belangrijke informatie op voor de certificering, maar het maakt het ook mogelijk de aangesloten bedrijven te benchmarken met bedrijven met een gangbare bedrijfsvoering. Dit levert belangrijk informatie op, waarmee de betrokken bedrijven hun bedrijfsvoering kunnen verbeteren. De varkenshouderijen die zijn aangesloten bij De Hoeve behoren dan ook tot de top in hun sector.

De milieuwetgeving legt veel administratieve verplichtingen op, waardoor veel input/output-informatie bekend is. Je weet daardoor

De varkenshouderij kent in Nederland twee grote ketenorganisaties: De Hoeve en De Groene Weg. Hieronder en hiernaast schetsen Mark van den Eijnden, Henk Gerbers en Kees van Delft de ontwikkelingen in deze twee grote ketens.

goed wat het bedrijf ingaat en wat er uitkomt, binnen Nederland althans. Voor stromen van en naar het buitenland ligt dat een stuk lastiger. Dat geldt ook voor de EU. Ook de omgevingsvergunningaanvragen leveren veel informatie op. Ook zijn er goede en geaccepteerde rekenmodellen om aanvullende parameters te schatten. Daardoor kun je op het gebied van milieu echt een statement maken.

De beoordeling van dierenwelzijn is moeilijker. Kun je beter investeren in meer ruimte per dier, in extra speeltjes of een goede inrichting van de stal? Het lijkt voor de hand te liggen dat dieren die buiten rond kunnen lopen, diervriendelijker worden gehouden dan de dieren die binnen moeten blijven. Maar dieren die buiten komen hebben vaker last van lever- en longaandoeningen. Er is weinig wetenschappelijk houvast voor de vraag waarin je je euro het beste kunt investeren voor de grootste verbetering van dierenwelzijn. Er zijn wel veel gegevens, maar weinig of geen wetenschappelijke modellen om daaraan zinvolle en geaccepteerde conclusies te verbinden. De WUR is hier wel mee bezig, maar het kost jaren om tot goede modellen te komen.

De huidige productiesystemen in de veehouderij en daarbuiten, zijn gebaseerd op vergaande specialisatie. De productie- en rekenmodellen zijn daarop gebaseerd. Daarmee creëer je mono-culturen. De kwaliteit van ooit waardevolle nevenproducten wordt niet meer belangrijk gevonden, waardoor die producten nu afval geworden zijn. Denk daarbij aan mest. Het oude denken leidt tot steeds meer micro-management, met steeds meer gedetailleerde regels en dure controlesystemen.

Duurzaam produceren vergt juist een zeer generalistische aanpak. Je moet gebruik gaan maken van de natuurlijke ondersteuning die soorten elkaar bieden. Je moet dwarsverbanden kunnen leggen en zo de kringloop weer sluiten. Maar de kennis die we daarvoor nodig hebben zijn we kwijt. Een project als "Mijn Varken", heeft tot doel het welzijn van het varken weer centraal te stellen. Dat is een goede zaak, al kan de aanpak mogelijk erg abstract en wetenschappelijk worden. Iedereen die goed naar dieren kijkt, kan daaruit conclusies trekken. Ook die praktische kennis moeten we gebruiken.

RFID en het kunnen monitoren van individuele dieren kan een bijdragen leveren aan onze doelstellingen. Het probleem zit echter niet zo zeer in een gebrek aan gegevens, maar in een gebrek aan kennis om op basis van die gegevens verstandige conclusies te trekken. Voor de keteninformatievoorziening bestaat geen standaardsoftware. We doen heel veel met spreadsheets. Dat is veel werk, maar vooralsnog de enige oplossing.

Controle op de keten blijft lastig. Als er eenmaal een markt ontstaat voor een beter varkensvleesproduct waarvoor de consument bereid is een hogere prijs te betalen, bestaat de kans dat vlees uit de normale productielijn wordt herlabeld naar dat duurdere segment. We kunnen goed bijhouden hoeveel er wordt geproduceerd en doorgeleverd. Binnen de keten kan goed gecontroleerd worden of er niet uit een vreemde bron is toegevoegd. Het zijn vooral de stromen die volledig buiten de keten omgaan, die voor problemen zorgen. Voor de bewaking van onze productkwaliteit zijn we dan ook voor een deel aangewezen op maatschappelijke controle. Dit geldt voor alle ketensystemen. Niet alleen voor de speciale productformules zoals KDV en EKO, maar ook voor de grote inkooporganisaties als Albert Heijn en Jumbo

DE GROENE WEG

Henk Gerbers (De Groene Weg) en Kees van Delft (VION)

De Groene Weg produceert uitsluitend EKO-vlees, dus vlees met een SKAL-certificaat. EKO-vlees krijgt 3 sterren van het Beter Leven Keurmerk van de Dierenbescherming, het hoogste niveau van Beter Leven.

De Groene Weg is enige jaren geleden overgenomen door Dumeco. Later is Dumeco onderdeel geworden van VION. Dumeco heeft het om strategische redenen overgenomen. Nu zijn bij De Groene Weg 55 veehouders aangesloten. Door de hogere prijs die De Groene Weg kan betalen kan een veehouder aan EKO-vlees een goede boterham verdienen als hij alle aspecten van zijn bedrijfsvoering onder controle heeft. EKO alleen is geen garantie voor een goed bedrijfsresultaat.

De Groene Weg werkt nauw samen met haar leveranciers in een leveranciersvereniging. Door deze ketensamenwerking wordt een vrij stabiele prijsontwikkeling gerealiseerd. In de afgelopen jaren waren er ca 3 tot 5 momenten per jaar dat de roepprijs op basis van marktontwikkelingen is aangepast. Hierbij wordt met name gekeken naar (inter)nationale prijsontwikkeling van biologisch varkensvlees en die van biologisch voer. In de gangbare varkenshouderij kan de uitbetalingsprijs wekelijks muteren omdat ze veel meer dagmarkt georiënteerd is. De hoge meerwaarde van biologisch varkensvlees gaat ook gepaard met forse meerkosten. Momenteel brengt een biologisch varken gem. ca. 3,25 euro/kg geslacht gewicht op. Gangbaar varkensvlees brengt globaal de helft daarvan op.

VION streeft er naar om belanghebbenden precies die informatie te bieden die voor hun van belang zijn. Het gaat dan niet zo zeer om ruwe data, maar om daarvan afgeleide informatie. Dat betekent dat steeds meer bronnen gekoppeld moeten worden en dat je je eigen bronnen ook meer beschikbaar moet stellen aan anderen. Het centraal systeem van VION is Farmingnet.

Eerste lag de nadruk op het leveren van analyseresultaten aan veehouders. Later konden veehouders zelf informatie inbrengen en beheren. Nu gaan ook fokkerijen en vermeerders er gebruik van maken en kunnen veehouders hun dienstverleners machtigen informatie op te vragen.

Ook de introductie van productconcepten of -formules heeft geen grote impact. De verwerking van de informatie van controles op de naleving van de voorwaarden, is voor de verschillende concepten min of meer gelijk. VION krijgt de gegevens van de controlerende instanties. De gegevensset verschilt wel tussen de concepten, maar de werkwijze en de informatieverwerking is heel vergelijkbaar.

Bij de informatievoorziening wordt bijvoorbeeld ook rekening gehouden met de verschillende productconcepten en -formules waaraan iemand deelneemt. Farmingnet maakt het veehouders ook makkelijk door onder andere door te verwijzen naar sites van andere, bijvoorbeeld de Gezondheidsdienst voor Dieren.

Deze ontwikkeling leidt er toe dat managementinformatie steeds minder op een losse PC wordt opgeslagen, maar steeds meer centraal, zodat het naar verschillende partijen goed ontsloten kan worden.

Bij de informatievoorziening naar een veehouder houden we wel rekening met de concepten waaraan hij deelneemt. We willen voorkomen dat we mensen overvoeren met informatie die voor hun niet relevant is. Deze features zijn ingebouwd in Farmingnet en vergen geen bijzondere voorzieningen.

